

ČEŠTÍ KRAJANÉ V ARGENTINĚ

Argentina je spolu se sousední Uruguayí typickou a relativně mladou přistěhovaleckou zemí, jejíž osídlování je v mnohém podobné historii kolonizace Spojených států amerických. V dobách španělského impéria bylo dnešní území Argentiny okrajovou, ekonomicky nepříliš významnou a řídko osídlenou oblastí s významnějšími centry pouze na severozápadě země (Salta, Jujuy, Tucumán), západním předhůří And (Mendoza, Córdoba, San Juan) a kolem Buenos Aires.

Celý obrovský zbytek dnešní Argentiny (celá Patagonie, provincie Chaco a severovýchod země) byl kolonizován až v průběhu druhé poloviny XIX. století. Za ukončení procesu formování argentinské územní celistvosti je považováno násilné podrobení patagonských indiánů generálem a pozdějším prezidentem Julio Argentino Rokou (Roca) v roce 1879 (tzv. „Conquista del Desierto“) a bojovných kmenů v Chaku o patnáct let později.

Přestože již 4. září 1812 vydala vláda čerstvě osamostatněných Spojených jižních provincií (později Argentina) rozhodnutí na podporu imigrace (dodnes se tento den slaví v Argentíně jako „Den imigrantů“), k přistěhovaleckým vlnám ve skutečně masovém měřítku dochází až po roce 1860, kdy byl završen proces ústavněprávního uspořádání země a ukončen tři desítky let trvající boj mezi zastánci federálního uspořádání země a příznivci unitární Argentiny s centrem v Buenos Aires.

Příliv sice vesměs chudých, ale zároveň podnikavých a relativně vzdělaných emigrantů z Evropy byl jedním z faktorů, který ovlivnil rychlý ekonomický růst a prosperitu země v období mezi lety 1880 – 1930: ještě v roce 1930 byla Argentina devátou nejbohatší zemí světa (!). Jen pro ilustraci: při prvním sčítání lidu v roce 1869 měla Argentina méně než 2 milióny obyvatel; o čtvrt století později počet obyvatel vzrostl na cca 7 miliónů obyvatel; ještě v roce 1920 se více než polovina obyvatel města Buenos Aires narodila mimo Argentinu; v roce 1960 měla Argentina podle sčítání lidu přibližně 20 miliónů obyvatel – kdyby nebylo bývalo došlo k přistěhovaleckým vlnám, tento počet by byl přirozeným přírůstkem pouze necelých 8 miliónů.

Podle odhadů počet českých a slovenských krajanů v Argentíně dosahuje přes 30.000 osob; jedná se převážně o potomky relativně silných vystěhovaleckých vln z konce XIX. a zejména pak první poloviny XX. století (především 20. a 30. léta), dnes tedy o druhou a třetí generaci. Podle statistik argentinských imigračních úřadů se v letech 1922 - 1937 vystěhovalo do Argentiny 28 tisíc Čechoslováků. Kolem pěti tisíc Čechů a Slováků se v Argentíně usídlilo v letech těsně před vznikem a po dobu trvání nacistického

protektorátu. V té době také mezi krajanů zesílila činnost podporující úsilí československé vlády v Londýně o uspořádání osvobození rodné vlasti od fašismu, a to i přes to, že postupný mocenský vzestup Juana Dominga Peróna těmto aktivitám vůbec nepřál. Poslední větší vlna přistěhovalců z Československa přišla do Argentiny v letech těsně po druhé světové válce. V dalším období (1948 a po roce 1968) již Argentina nebyla významnou cílovou zemí čs. emigrace.

Po Spojených státech amerických je tak Argentina pravděpodobně druhou, možná třetí (po USA a Kanadě), zámořskou zemí s největší koncentrací krajanů českého (a slovenského) původu. Nejsilnější skupinu tvoří Moravané (zvláště z Hodonínska a Uherskohradištska), následováni Čechy a Slováky.

Zvláštní skupinu tvořila skupina převážně moravských zemědělců, kteří v prvních letech XX. století emigrovali původně do amerického Texasu, ale později se přestěhovali do Argentiny a v roce 1913 se usídlili po několikátýdenní plavbě z Buenos Aires proti proudu řeky Paraná v severoargentinské provincii Chaco. Tam spoluzaložili město Presidencia Roque Sáenz Peña, dnes druhé největší město provincie. Se zkušenostmi nabytými v Texasu zde začali pěstovat bavlnu a stali se v tomto oboru - do

té doby v Chaku neznámým - skutečnými specialisty. Časem je následovaly z Moravy i odjinud další rodiny zemědělců a z Presidencia Roque Sáenz Peña se stala největší osada českých a slovenských přistěhovalců v Argentíně. Čeští průkopníci argentinského bavlnářství sklízeli v letech 1930 - 1936 téměř 90 % bavlny v celé oblasti a stali se také průkopníky družstevní formy hospodaření. Ještě dnes jsou mezi obyvateli města mimořádně oblíbené uzeniny podle starých moravských receptur dodávané na trh družstvem Cooperativa La Unión, založené ve 20. letech přistěhovalci z Čech a Moravy.

Krajanské spolky – historie

Nejvíce krajanů zapustilo kořeny v hlavním městě Buenos Aires a ve stejnojmenné provincii kolem hlavního města a pak také v provincii Chaco. Tomu odpovídalo i množství krajanských sdružení zakládaných ve 20. a 30. letech v místech největší koncentrace českých rodin. V hlavním městě to byly mj. TJ Sokol, Československý klub Buenos Aires, Klub Komenského Villa Devoto, Sdružení československých katolíků; v provincii Buenos Aires pak také TJ Sokol Villa Domínico, dále TJ Sokol La Plata, Československé sdružení Avellaneda, Československé sdružení Villa Domínico, Československý sportovní a kulturní klub "Slavia" Temperley, Československý domov Berisso, Československý domov Olivos; v provincii Chaco TJ Sokol Presidencia Roque Sáenz Peña, Unión Checoslovaca, Club deportivo Morava, aj. Nejvýznamnějším z těchto spolků byl od prvopočátku spolek TJ Sokol. Jako první byl z iniciativy třech žižkovských sokolů založen v roce 1908 v hlavním městě Sokol Buenos Aires, známý též jako Sokol San Juan, podle svého sídla v ulici San Juan 782. Kromě tělovýchovné a sportovní činnosti spolek v roce 1916 rozšířil své působení o divadelní představení. Během 1. a 2. světové války spolek inicioval založení celonárodního odbojové hnutí, ke kterému se přihlásila většina tehdejších krajanských sdružení. Již od 20. let byly zakládány další pobočky Sokola - v provincii Buenos Aires to bylo ve Villa Domínico (jako

jediný existuje dodnes), Olivos a La Plata a v provincii Chaco ve městě Presidencia Roque Sáenz Peña. Ve 30. a 40. letech XX. století dochází k největšímu rozkvětu krajanských aktivit. S rostoucí komunitou byly zakládány spolky a divadelní soubory, vydávány časopisy a noviny (Nová doba, Tábor, Venkov čákeňský, aj.). Byly stavěny a provozovány tzv. doplňkové školy, aby potomci narození již v nové vlasti měli přístup k českému vzdělání. Z tehdejšího Československa byli vládou vysíláni učitelé, kteří v průběhu svého pobytu působili na jednotlivých školách.

V celkovém úhrnu však v Argentině Češi a Slováci patřili a patří spíše k početně slabším komunitám: nejsilnějšími přistěhovaleckými skupinami byli Španělé, Italové, dále pak Arménci, Němci, Poláci, Britové, Belgičané, občané zemí bývalé Jugoslávie, zejména Chorvati a Slovinci, dále Ukrajinci, imigranti ze zemí Blízkého východu (zejména Sýrie a Libanon), velmi silná je židovská komunita (pravděpodobně nejpočetnější v Latinské Americe vůbec) aj. Přestože jednotlivé přistěhovalecké skupiny měly (až na dočasné výjimky) možnost rozvíjet relativně bohatý spolkový život a přestože argentinský stát výrazně podporoval příliv imigrantů ze zahraničí, jednotlivým skupinám nebyl nikdy v zájmu budování integrované argentinské národní identity oficiálně přiznán statut menšin.

Přestože příslušníci české krajanské komunity vesměs nezaujali významnější pozice v argentinské politické, ekonomické a intelektuální elitě, řada jednotlivců se úspěšně prosadila. Byl to například tragicky zesnulý senátor a bývalý guvernér provincie Jujuy Guillermo (Vilém) Snopek, který měl český původ po svém otci, vynikající představitel moderní argentinské architektury Estanislao (Stanislav) Kocourek, český původ má také rodina Deutschů, majitelů dnes již neexistující velké letecké společnosti LAPA, podobně jako potomci Karla Steuera, zakladatele v Čechách před válkou věhlasné sítě obchodních domů Teta (v Argentině později Tía) – vnuci Karla Stauera, Carlos a Francisco, jsou významnými argentinskými podnikateli: Carlos vystavěl v Buenos Aires jeden z největších a nejexkluzivnějších argentinských *shoppingů* Figueroa Alcorta, Francisco (příjmením De Narváez) je kromě podnikání také úspěšným peronistickým politikem (v červnu 2009 porazil v parlamentních volbách býv. prezidenta republiky Néstora Kirchnera v boji o křeslo v Poslanecké sněmovně za provincii Buenos Aires, kde zasedne od 10. prosince 2009; není vyloučena ani kandidatura tohoto „krajana“ na prezidentské křeslo ve volbách v roce 2011). V Argentině žije také rodina Mercedes von Dietrichsteinové, dědičky rodového vlastnictví na Jižní Moravě, která přestože s českým státem vede majetkoprávní soudní spor (požaduje např. navrácení zámku v Mikulově), udržuje velmi vřelý vztah ke všemu českému a nezištně podporuje i činnost našeho zastupitelského úřadu zejména na kulturním poli, dále rodina hraběte Františka Ulrycha Kinského, hrabě Ivan Deym ze Stříteže a příslušníci několika dalších šlechtických rodů.

Čeští krajané jsou rozseti doslova po všech koutech Argentiny. Jejich největší koncentrace je v Buenos Aires a ve stejnojmenné provincii přiléhající k argentinské metropoli, dále v provinciích Chaco, Santa Fé (Rosario a město Santa Fé) a v Misiones (kolem města Oberá). Ovšem jen menší část krajanů se organizovala ve spolcích. Krajanská obec se nikdy nezformovala do jednotného celoargentinského organizačního celku a časem se v důsledku stárnutí prvních přistěhovaleckých generací, asimilačních tlaků většinové společnosti, sociálního rozvrstvení uvnitř komunity jako takové, hospodářských problémů a značné geografické rozlohy země postupně oslabovaly vzájemné vztahy mezi jednotlivými krajanskými skupinami i rodinami navzájem. Zatímco česká komunita např. v provincii Chaco nebo v Misiones je organizačně relativně integrovaná, v lidnatém, kulturně a sociálně

značně rozvrstveném a průmyslově vyspělém Buenos Aires a okolí existuje krajaňských organizací hned několik.

Někteří jednotlivci z řad argentinských Čechů (nositelky ceny *Gratias Agit* Mayenko Hloušek nebo Helena Voldánová a Ana Janků) pak působí individuálně bez jakéhokoli organizačního zaštitění, a to opět především v oblasti kultury. Po spíše neúspěšných snahách o větší integraci krajaňské komunity alespoň v Buenos Aires a okolí se zastupitelský úřad ČR dnes ve svých vztazích ke krajaňům v Argentině snaží toto rozvrstvení respektovat jako přirozený jev a soustřeďuje se především na racionální, efektivní a vyvážené užití poskytované státní pomoci a podpory krajaňům v zahraničí.

Naší snahou je nicméně vytvoření alespoň asociace či federace jednotlivých spolků, která by našim krajaňům -při respektování identity každého z členských spolků- umožnila participovat ve velmi aktivním a argentinskou většinovou společností respektovaném Evropském klubu sdružujícím již od padesátých let národnostní skupiny jednotlivých „starých“ členských států Evropské unie a kam se teprve nyní postupně integrují skupiny těch zemí, které se staly členy unie po jejich dvou posledních rozšířeních.

Postupně také slábly přímé vazby českých krajaňů na původní vlast: tato přirozená tendence k asimilaci českých Argentinců do místního prostředí a života byla podpořena v poválečném období politickým vývojem jak ve střední Evropě (nezájem komunistického Československa o krajaňy), tak v Argentině (nacionalismus režimu J. D. Peróna). K renesanci národního povědomí a vazeb na Českou republiku došlo u českých Argentinců po roce 1989, u nejmladší generace pak velmi nedávno po vstupu ČR do Evropské unie. Například jen za prvních 8 měsíců roku 2004, kdy ČR vstoupila do EU, bylo kladně vyřízeno 90 žádostí o české občanství (z celkových 97). Nikdo ze žadatelů však již nehovoří česky. K posledním volbám do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se zaregistrovalo jen kolem 100 občanů s českým pasem.

Současná podoba české legislativy týkající se občanství ČR však bohužel neumožňuje v naprosté většině případů vyhovět žádostem potomků českých vystěhovalců ve třetí a velmi často ani ve druhé generaci, nemluvě o absurdních případech, kdy naše státoobčanská legislativa neumožňuje získat české občanství rovnoprávně všem sourozencům – potomkům týchž biologických rodičů. Naši současnou státoobčanskou právní úpravu, v níž při praktickém naplňování bohužel přetrvávají některé diskriminační prvky ještě z legislativy komunistického státu, naši krajaňe nechápou, dlouhodobě (a bezvýsledně) ji kritizují a vnímají ji jako velký dluh demokratického státu zahraničním spoluobčanům.

Z historického hlediska mělo velmi negativní dopad na kdysi bohatou krajaňskou spolkovou činnost v Argentině období první vlády prezidenta Juana Dominga Peróna (druhá polovina 40. let a léta padesátá), které se vyznačovalo potíráním jakékoli jiné spolkové činnosti než peronistické a více či méně zastřeným pronásledováním příslušníků jednotlivých národnostních skupin zapojených do spolkového života. Situace se příliš nezlepšila ani v pozdějším období vojenské diktatury (1976 – 1983). Tehdy mnoho krajaňů z obavy před perzekucemi a vězněním přerušilo styky se spolky a posléze se již do nich nevrátilo. Některí krajaňe se raději vydávali za Rakušany nebo Němce, pokud jejich čeští předkové přišli z Evropy ještě v době Rakousko-Uherska, aby se vyhnuli podezření z kontaktu s bývalým československým režimem (toto byl případ zejména krajaňské komunity v provincii Misiones, která byla „znovuobjevena“ až v osmdesátých letech).

Teprve po roce 1989 začalo velvyslanectví v Buenos Aires navazovat na kontakty s krajany z období do druhé světové války, které byly narušeny jak válkou samotnou tak také následně obecně známým negativním přístupem komunistického režimu k emigrantům. Postupně se rozšiřuje pole styků s jednotlivými krajany i krajanskými kluby. Motivace pro obnovení zájmu krajanů o kontakt s původní vlastí je různorodá, od vlasteneckých citů a nostalgie až po zcela praktické důvody - např. svého času restituce majetku, podnikatelské a obchodní zájmy, dědictví, důchody, pojistky, získání „evropského“ cestovního pasu, stipendií apod. Zanedbatelný je však zájem krajanů o návrat do vlasti. Je dán především vysokým věkovým průměrem těch, kteří se narodili v Čechách a na Moravě, výraznou asimilací jejich potomků, kteří jsou již prakticky Argentinci a v neposlední řadě ekonomickou situací řady krajanů (většina náleží k nižší střední třídě), která jim neumožňuje shromáždit dostatečné prostředky pro návrat.

U mladých lidí s českými předky se však ve stále větší míře projevuje pochopitelný zájem o české občanství, které by jim zajistilo možnost ucházet se o práci v Evropské unii, zejména ve Španělsku. Tento trend je u mladých Argentinců českého původu (mnozí z nich s kvalitním univerzitním nebo odborným vzděláním) v současnosti stále výraznější také z důvodu nedůvěry v politický a zejména ekonomický vývoj v Argentině, stíhané v moderní době cyklickými krizemi.

Krajanské spolky – současnost

České krajanské spolky prožívají, jak bylo řečeno, období renesance. Největší množství Čechů žije stále v hlavním městě Buenos Aires a na území stejnojmenné provincie. Zde v současnosti působí nejvíce spolků. Jedná se jak o ty původní **Sokol** a **Sparta**, tak o zcela nová sdružení jako Český dům (s ambicemi pokrýt svou členskou základnou celou republiku) a staronový taneční soubor Sokol (který se nedávno osamostatnil od původního spolku Sokol). Dále pak Kulturní centrum J. A. Komenského a České kulturní centrum. V provincii Chaco působí v Presidencia Roque Sáenz Peña původní spolek Unión Checoslovaca, a v jeho rámci hudební skupina Malá Strana, taneční soubor Moravanka a ženské sdružení Damas de la Unión Checoslovaca. Ve městě Las Breñas bylo v roce 1990 obnoveno sdružení Colectividad Checa y Eslovaca - Las Breñas s tanečním souborem Maminka. V Patagonii v provincii Chubut ve městě Comodoro Rivadavia byl v roce 1994 obnoven krajanský spolek Asociación de Checos y Eslovacos de Comodoro Rivadavia, který v současnosti působí pod názvem Náš domov (jde většinou o potomky českých techniků, kteří do této nehostinné oblasti přišli v souvislosti s objevením ropných ložisek před 2. světovou válkou). V provincii Santa Fé byl ve stejnojmenném hlavním městě založen spolek Centro Checo y Eslovaco de Santa Fé Český dům a ve městě Rosario obnovilo činnost sdružení ze 30. let XX.století Asociación Hogar Checoslovaco. V provincii Córdoba založili krajané sdružení ve městě Villa Carlos Paz s názvem Colectividad Checa de Villa Carlos Paz. V provincii Mendoza ve stejnojmenném hlavním městě se obnovil spolek pod novým názvem Casa Checo-Eslovaca de Cuyo.

Společným rysem spolků českých a moravských krajanů v Argentině je jejich nepolitičnost. Spolky nevydávají žádné noviny nebo časopisy a s výjimkou dvou vysílání v Buenos Aires (veřejnoprávní rozhlas, ppí. Mayenko Hloušek a Ana Janků), zaměřených hlavně na klasickou hudbu, a vysílání spolku v Chaku (v hlavním městě provincie Chaco funguje nedělní polední rozhlasová půlhodina ve španělštině určená pro českou komunitu) nemají žádné rozhlasové natož televizní vysílání. Spolky se soustřeďují na tělovýchovnou, sportovní a zejména kulturně společenskou činnost (taneční večery, účast na společných akcích různých národnostních komunit, jazykové kursy, přednášky z české historie a kultury apod.); nejčastěji

se schází „Český dům“ v Buenos Aires (cca jednou za měsíc v prostorách soukromé Univerzity J.F. Kennedyho, kde funguje i katedra bohemistiky), dále je velmi aktivní Sokol ve Villa Domínico (spolupracuje s řadou jiných zájmových organizací v této části Buenos Aires), krajané v Oberá, v Presidencia Roque Sáenz Peña, Resistencii a v poslední době se aktivizují i krajané v Santa Fé, Rosariu, Córdobě a Mendoze.

Starší ročníky krajanů pokračují vesměs v duchu vyznávání tradice česko - slovenské vzájemnosti Masarykovy první republiky. Jména Masaryk, Beneš a Štefánik jsou pro ně dosud ekvivalentem pojmu společná vlast. Po rozdělení československé federace vznikl samostatný spolek slovenských krajanů v Buenos Aires; soužití českých a slovenských spolků se odehrává v dělné atmosféře a v duchu vzájemné spolupráce. V argentinských provinciích krajané organizace mezi českým a slovenským původem povětšinou nerozlišují. Činnost spolků podporuje jak český stát, tak vláda Slovenské republiky.

V souladu s programem českého státu na podporu krajanů v zahraničí se krajaný odbor MZV ČR finančně podílí na rekonstrukcích, opravách krajaných škol a kulturních zařízení českých krajaných komunit v zahraničí a podporuje finančně i konkrétní kulturní a společenské akce krajanů. Přehled této finanční podpory od svých počátků v roce 2003/2004 naleznete na našich stránkách v samostatné kapitole.

Na žádost krajaných spolků Český dům (Buenos Aires) a Unión Checoslovaca (provincie Chaco) působí v Argentině již třetím rokem na náklady české vlády vždy dva učitelé českého jazyka, a to v Buenos Aires (dojíždí také do města Rosario a Santa Fé) a v provincii Chaco. Počet lektorů českého jazyka byl zvýšen v roce 2009 o jednoho učitele, který působí mezi krajaný na jihu sousední Paraguaye v oblasti města Encarnación. Argentinští krajané se také pravidelně již po dobu několika let účastní jednak letních kursů českého jazyka v Dobrušce, dále několikátýdenního stipendijního programu zaměřeného na odbornou přípravu lektorů češtiny přímo z řad krajanů a rovněž také dvousemestrálních studijních pobytů zaměřených na studium etnografie, historie a dalších oborů, které mohou přispět k posílení národní identity Čechů v zahraničí.

(Z archivu velvyslanectví připravil: Štěpán Zajac, velvyslanec)